

According to proposed views of researchers it follows that when German troops entered Ukrainian territory in 1941 the Wehrmacht's leaders had already designed the scheme of action and strategy for the UGCC clergy, especially the attention was focused on the figure of her head – Metropolitan A. Sheptytsky. Therefore through political relations between Germany and its allies, in this case – Hungary, before the first attack on the Soviet Union, serious program was studied and created of church-state relations. If necessary, it was planned to use this channel for quick installation of the German occupation regime on Ukrainian lands, including Transcarpathia. That is why in Berlin special emphasis on these relations was placed. Therefore, taking into account local circumstances, including mental and religious character, it took one of the important places in the development strategy of the German government's relations with the UGCC, including Transcarpathia. Historians also point out that the place and role of Greek Catholic priests in the consolidation of society was well understood by Germans and ment to use it for their own political purposes. Therefore, there were plans for the conquest of church life in the occupied territories, including the patriotic Greek Catholic clergy. And unrealized project of «Carpathian Ukraine» is to be taken at the same time as the German project of pacification of Ukrainian nationalist environment in general. At the same there is a thought that Hungary was directly involved in implementation of this plan.

In conclusion the article summarizes the overall position of scientists as to the place of UGCC in socio-political processes in Transcarpathia at the end of the 1930s – 1940s. It is necessary to note the differences in approaches to this issue in the contemporary national historiography and studies made in exile before 1990. The last are full of ambitions, with which the researchers come to inquire into the problem. But at the same time striking is factual material, which scientists use, and, based on which, they do serious scientific conclusions that are complete and objective. It becomes evident that contemporary Ukrainian researchers become increasingly efficient in their research. This is primarily due to the gradual discovery of still secret archival documents and involving them in the scientific circulation, which in its turn constantly bring novelty to the work of scientists, allowing them to make objective conclusions in the study of controversial issues.

Keywords: Ukrainian greco-catholic church, Zakarpattia, historiography, USSR, ROC.

До редакції надійшла 26.09.2014.

УДК 930: 94 (477) «1991–2011»

**© Ірина Кизименко
(Київ)**

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В СВІТОВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ МИРУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА (1991–2011 РР.)

У статті розкриваються окремі аспекти відображення в працях дослідників участі України в організаціях, що покликані забезпечити мир та стабільність у світі. Загалом історія участі України, як незалежної держави, в ООН та ОБСЄ досить «молода». У зв'язку з чим ми позбавлені важливого ресурсу дослідження – історичної дистанції. Це ускладнює роботу дослідників, вимагає більш зваженого й неупередженого погляду на події цього часу. Але, не дивлячись на такі складнощі у дослідженні обраної теми, інтерес до її вивчення постійно зростає. Слід зазначити, що риторика наукових досліджень змінювалась у відповідності зі зміною пріоритетів зовнішньої політики України.

Ключові слова: Україна, ООН, ОБСЄ, історіографія, геополітика, міжнародні відносини, міжнародні організації.

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН та ОБСЄ, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки, зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Вчені неодноразово робили спроби проаналізувати стан вивчення цього питання. Зокрема, окремі аспекти участі України в ООН

у своїх працях розкрили С. Віднянський [1; 2], І. Смілянська [16], Г. Кривчик [12] та ін. Проблемам співробітництва України та ОБСЄ присвячені дослідження В. Волошина [5; 6; 7], Б. Гуменюк [9], І. Гончаренка [8].

Мета даної статті – дослідження історіографії участі України в організаціях по забезпеченню миру та стабільності в світі.

Слід зазначити, що в період входження України до Радянського Союзу її участь

у структурах ООН носила суто формальний характер. З проголошенням 24 серпня 1991 р. незалежності, розпочався якісно новий етап у співпраці України з ООН.

На думку С. Віднянського, співробітництво України в межах Організації Об'єднаних Націй – така ж важлива складова її зовнішньої політики, як і розвиток двосторонніх міждержавних відносин, розширення участі в європейському регіональному співробітництві [1, с. 30].

На думку дослідників, ООН стала тією організацією, за допомогою якої Україна змогла прорватись через інформаційну блокаду перших років незалежності і вийти на міжнародну арену, майданчиком для роз'яснення гострих економічних і соціальних питань, а особливо, організацією, що покликана гарантувати мир та безпеку своїм членам. Так було, приміром, у липні 1992 р., коли Державна дума Російської Федерації прийняла постанову «Про статус міста Севастополя». На прохання Міністерства закордонних справ України було терміново скликано засідання Ради Безпеки, де рішуче засуджено недружні випадки Росії щодо України [11, с. 115].

Важливим аспектом співробітництва України з ООН у перші роки незалежності стало її звернення у Раді Безпеки ООН у зв'язку з позицією Російської Федерації щодо проголошення у липні 1993 р. з'їздом народних депутатів РФ Севастополя містом підпорядкування останньої. У справу втрутилась Рада Безпеки, яка 20 липня 1993 р. кваліфікувала це рішення юридично недієздатним. Винесення українсько-російського конфлікту на рівень ООН змусило російських законодавців дещо схаменитись [15, с. 655].

Як зазначає І. Смільська, більшість дослідників і навіть пересічних українців значну частину своєї уваги звертають на стосунки з Європейським Союзом, НАТО, Росією, але не меншої уваги потребують відносини України та ООН. Досліджуючи історію цієї співпраці, спираючись на досвід інших країн-членів ООН, можемо отримати цінні уроки [16, с. 321].

Не можна не погодитись із наведеним твердженням І. Смільської, адже дослідники, розкриваючи окремі аспекти участі України в структурах ООН, в основному приділяли увагу головуванню України в Раді Безпеки та миротворчій діяльності українського військового контингенту під егідою Організації Об'єднаних Націй у «гарячих» точках планети. Зазвичай ці питання не викликали якихось спірних моментів, і дослідники обмежувались лише фактичним викладом матеріалу, не вдаючись до аналізу наслідків, що слідували за конкретною миро-

творчою операцією. Доволі рідко науковці проводили аналіз практичної діяльності українських дипломатів та отриманого ними досвіду співпраці в рамках Організації.

Зокрема, Л. Дещинський, характеризуючи зовнішню політику України в перші роки незалежності, щодо відносин з ООН лише зазначив, що у вересні 1991 р. Л. Кравчук виступив на засіданні Організації Об'єднаних Націй, наголосивши, що Україна є однією із засновниць ООН і збирається активізувати свою діяльність у ній. У свою чергу, автор монографії значно більше уваги приділяє відносинам з НАТО та міждержавному співробітництву з іншими країнами [10, с. 263].

Детальніше участь України в ООН розкрили у своєму дослідженні Г. Кривчик, С. Серьогін, В. Шибко. Зокрема, вони проаналізували діяльність України в Організації, зазначаючи, що вона є постійним членом таких структурних одиниць, як МАГАТЕ, Виконавчої ради дитячого Фонду ООН, Комітету з енергетики та природних ресурсів та ін. Разом з тим, зазначається, що з початком XXI ст. діяльність України активізувалась і спрямована на реалізацію цілей, проголошених у вересні 2000 р. на «Саміті тисячоліття». Перш за все, наголошується на необхідності поглиблення співпраці України та ООН у сфері боротьби зі ВІЛ/СНІДом, викорінення у світі злиднів та голоду, збереження довкілля тощо. Реалізуючи вирішення даних проблем, у червні 2001 р. Україна ініціювала скликання Спеціальної сесії Генеральної асамблеї з питань ВІЛ/СНІДу, яка визначила пріоритетні напрями боротьби з цією епідемією. Позитивним є факт широкого висвітлення дослідниками участі України в Раді Безпеки, які зауважили, що Україна постійно виступає за розширення Ради, підтримуючи збільшення кількості як постійних, так і тимчасових членів [12, с. 44–47].

Важливим етапом у дослідженні відносин України з ООН стала поява монографії С. Віднянського та А. Мартинова «Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем». Дослідники розкривають основні етапи історії цієї універсальної міжнародної організації, її участь у розв'язанні гострих суперечностей на міждержавному рівні, забезпеченні миру та стабільності у світі. Аналізується діяльність України в ООН на різних історичних етапах існування Організації. Дослідники проводять детальний аналіз співробітництва України та ООН в роки незалежності. Зазначається, що на рівні Організації Об'єднаних Націй Україна ви-

сунула ідею створення Ради економічної безпеки, яка має адекватно реагувати на всі конфлікти в соціально-економічній сфері у світових масштабах, пов'язаних з голодом у найбільш небезпечних країнах світу та заборгованістю з боку країн, що розвиваються, міжнародним гуманітарним організаціям [2, с. 146].

Значну увагу дослідники приділяють забезпеченню інтересів України у процесі вирішення проблем міжнародної безпеки та роззброєння. Зазначається, що Україна є не лише «споживачем», а й важливим «експортером» безпеки. Висловлюючись за удосконалення й підвищення ефективності миротворчої діяльності, Україна закликала перевести її на заходи превентивної дипломатії з метою попередження конфронтації. У цьому контексті наголошувалось на необхідності контролю з боку ООН над процесами утворення нових незалежних держав з метою недопущення практики використання сили та дотримання визнаних норм міжнародного права. Такий підхід було реалізовано під час процедури здобуття незалежності Східного Тимору від Індонезії у 2000 р. [2, с. 158].

Проте, на нашу думку, дослідникам варто було б приділити більшу увагу аналізу участі України в структурних одиницях Організації Об'єднаних Націй. Зокрема, необхідно детальніше розглянути співробітництво з МАГАТЕ, СОТ, ВОЗ та ін. Аналізуючи проблему реформування ООН, автори не висвітлюють роль України у цьому процесі та її позицію у даному питанні.

Участь українських військових у миротворчих операціях ООН розглядає у своєму дослідженні А. Войцехівський. Дану проблему він розглядає через призму співробітництва України та НАТО. Значну увагу автор приділяє ставленню українців до залучення українських військових у миротворчі операції. Зокрема, він зазначає, що участь України в операціях з підтримки миру й безпеки є чутливою сферою для суспільства. При цьому більшість українців підтримують участь військових у миротворчих операціях під егідою ООН. Водночас, ставлення до миротворчих операцій під керівництвом НАТО часто негативне [3].

А. Лега у своєму дисертаційному дослідженні аналізує передумови участі українських військових у миротворчих операціях, розкриває основні напрями діяльності українських миротворців, характерні риси застосування Збройних Сил України в акціях регіональних організацій із встановлення та підтримання миру та визначає особливості дій вітчизняних

профільних підрозділів у ході стабілізаційних операцій. Зазначається, що участь вітчизняних підрозділів у чисельних миротворчих операціях під егідою регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки, ще раз підтвердила, що Україна відіграє дієву роль у зміцненні довіри між державами, заявляє про свою готовність конструктивно співпрацювати із зацікавленими сторонами у вирішенні актуальних проблем сьогодення, поступово крокує вперед шляхом інтеграції до європейського та світового співтовариства. Окрім того, дослідник проводить підрахунок військовослужбовців, які взяли участь в усіх миротворчих операціях. На його думку, тільки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. понад 16 тис. українських військовослужбовців взяли участь у міжнародних миротворчих заходах в Анголі, Афганістані, Боснії та Герцеговині, Гватемалі, Грузії, Демократичній Республіці Конго, Ефіопії й Еритреї, Македонії, Косово, Південному Лівані, Придністров'ї, Сьєрра-Леоне, Таджикистані та Хорватії. Крім того, вітчизняні підрозділи були залучені до врегулювання небезпечної ситуації в Іраку. На думку А. Лега, для України її миротворча діяльність має ключове значення, оскільки вона розглядається, з одного боку, як засіб зміцнення її національної безпеки через створення стабільного зовнішньополітичного середовища, а з іншого – як внесок у зміцнення загальноєвропейської безпеки і побудову нової стабільної і безпечної Європи [13].

Після проголошення незалежності України постало питання про її входження до регіональних європейських організацій, покликаних забезпечити мир та стабільність на континенті – Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Проблемі участі України в раді Європи та ОБСЄ присвячений один із розділів дисертаційного дослідження О. Ляшенка. Автор намагається розкрити дві основні проблеми: процес виконання Україною зобов'язань у сфері роззброєння і її внесок у формування нової системи європейської безпеки та розв'язання кримської кризи за сприяння Місії ОБСЄ в Україні. Розглядаючи співпрацю з ОБСЄ у 90-х р. ХХ ст., виокремлюються два етапи. Перший, 1992–1994 рр., був пов'язаний із виконанням Україною взятих при вступі до ОБСЄ зобов'язань по скороченню звичайних і ліквідації ядерних озброєнь. Слід відзначити, що Україна, у разі збереження за собою ядерного статусу, тео-

ретично могла розраховувати на статус «великої держави», власні гарантії безпеки. На другому етапі, 1994–1999 рр., у центрі співпраці України та ОБСЄ перебували питання взаємовідносин кримської автономії з центральною владою, а також питання, пов'язані з поверненням депортованих народів. Відносно співпраці з Радою Європи, то дослідник аналізує процес вступу України до РЄ, зазначаючи, що прагнення України приєднатись до структур РЄ варто розглядати у контексті реалізації її стратегічної мети – входження до загальноєвропейських структур. Визначено перспективні напрями співробітництва України з РЄ: продовження роботи з впровадження у національне законодавство норм і принципів РЄ; забезпечення за сприяння РЄ готовності відповідної інфраструктури та правосвідомості в Україні до виконання органами влади будь-яких рішень Європейського суду з прав людини щодо задоволення індивідуальних позовів громадян; реалізація широкомасштабної державної програми з підготовки соціальної сфери та правової системи України до впровадження норм і принципів Європейської соціальної Хартії та ін. [14, с. 13–14].

Окремі аспекти співробітництва України з РЄ та ОБСЄ розкриваються в підручниках та посібниках з історії та зовнішньої політики України. Як правило, у даних роботах окремі розділи присвячено співпраці України з європейськими структурами (ЄС, Радою Європи, ОБСЄ) та окремими державами, питанням участі України у загальноєвропейській системі безпеки. У навчальних посібниках зроблено спроби систематизувати напрямки української зовнішньої політики. Характерною спільною їх рисою є визнання важливості співпраці України з Росією та іншими членами СНД. Але водночас акцент робиться на пріоритетності і зростаючому значенні реалізації Україною своїх євроінтеграційних прагнень як умови якомога ширшого забезпечення національної безпеки, суверенітету, подальшого економічного і політичного прогресу держави.

Окремі аспекти співробітництва України з ОБСЄ розкрив у своєму дослідженні Фарух

Зейнал оглу Агазаде. Автор аналізує основні принципи та напрями співробітництва України та ОБСЄ, визначає структурні підрозділи та інститути Організації, з якими найбільш активно взаємодіє Україна. Крім того, проводиться аналіз діяльності Місії ОБСЄ в Україні. Дослідник наголошує, що основну увагу Місії було зосереджено на питаннях підтримки суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, запобігання конфліктів і врегулювання кризових явищ в Автономній Республіці Крим відповідно до основоположних принципів ОБСЄ. Водночас не було приділено належної уваги участі представників України в Місіях, які проводить Організація в інших країнах та «гарячих» точках на планеті [17, с. 213–228].

Аналізуючи участь України в міжнародних організаціях К. Кондратюк зазначає, що членство в ОБСЄ забезпечує рівноправну участь держави у вирішенні актуальних питань міжнародної безпеки та співпраці в регіоні. Останнє особливо важливе для України, оскільки ОБСЄ – єдина організація з питань безпеки у Європі, у якій Україна є рівноправним членом і може в повному обсязі відстоювати свої національні інтереси [11, с. 116].

Значний внесок у дослідження співпраці України з інститутами ОБСЄ зробив В. Волошин. Науковець проводить аналіз основних сфер співпраці між Україною та Організацією, визначає рівні та методи їхньої взаємодії, місце та роль співробітництва України з інститутами ОБСЄ в контексті реалізації політики європейської інтеграції України. Крім того, він визначає основні концептуальні підходи, обґрунтовує методологічну основу для вивчення феномену інтеграції на європейському континенті та ролі ОБСЄ в цьому процесі [4; 5; 6; 7].

Таким чином, участь України в міжнародних організаціях по забезпеченню миру та стабільності знайшла своє відображення в науковій літературі. Аналіз наявної джерельної бази свідчить про зацікавленість науковцями проблемою участі України в Організації Об'єднаних Націй та ОБСЄ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією / С. Віднянський // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвцев. – Вип. 6–7: 20-й річниця Незалежності України присвячується. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 24–38.
2. Віднянський С. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем / С. Віднянський, А. Мартигов. – К.: Генеза, 2006. – 240 с.
3. Войціховський А. В. Співробітництво України з НАТО у миротворчій діяльності / А. В. Войціховський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-759.htm

4. Волошин В. А. П'ятиріччя діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні (Співробітництво України в ОБСЄ) / В.А. Волошин // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2005. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 237–256.
5. Волошин В. А. Співпраця України з ОБСЄ в рамках економічного та екологічного виміру діяльності Організації / В. А. Волошин // Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2005. – Вип. 32. – С. 148–162.
6. Волошин В. А. Співробітництво України з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин / В. А. Волошин // Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2005. – Вип. 31. – С. 158–179.
7. Волошин В. А. Природа, характер та динаміка співробітництва України з інститутами ОБСЄ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / В. А. Волошин. – К., 2006. – 21 с.
8. Гончаренко І. О. Діяльність ООН та ОБСЄ у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі (90-ті роки ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / І.О. Гончаренко. – К., 2009. – 15 с.
9. Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби: Навчальний посібник / Б. І. Гуменюк. – К.: Либідь, 1998. – 248 с.
10. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Є. Дещинський. – 3-є вид., доповн. – Львів: Бескид Біт, 2004. – Ч. 2. – 319 с.
11. Кондратюк К. Новітня історія України. Частина друга. 1945 – 2007 рр.: Навчальний посібник / К. Кондратюк, Г. Боднар, В. Качмар, В. Голубко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 535 с.
12. Кривчик Г. Г. Україна в міжнародних організаціях: Навч. посіб. / Г.Г. Кривчик, С. М. Серьогін, В. Я. Шибко. – К.: АДЕФ-Україна, 2011. – 219 с.
13. Лега А. Ю. Участь Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях (1992–2006 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / А.Ю. Лега. – Черкаси, 2009. – 20 с.
14. Ляшенко О. О. Інтеграція України у Європейські та Євроатлантичні структури (90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О.О. Ляшенко. – К., 2002. – 20 с.
15. Новітня історія України (1900–2000): Підруч. для студ. іст. спец. вищих навч. закладів / [А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. М. Литвин та ін.]. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К: Вища шк., 2002. – 719 с.
16. Смільська І. Україна в ООН: основні напрямки та пріоритети діяльності у 1991 – 2012 рр. / І. Смільська // Україна – Європа – Світ. Збірник наукових праць. – 2013. – № 11. – С. 321–328.
17. Фаррух Зейнал оглу Агазаде. Україна в ОБСЄ: двадцять років участі у розв'язанні актуальних міжнародних проблем / Зейнал оглу Агазаде Фаррух // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — Вип. 21: Міжвід. зб. наук. праць / [Відп. ред. С. В. Віднянський]. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – С. 213–228.

© **Ирина Кызыменко**
(Киев)

УЧАСТИЕ УКРАИНЫ В МИРОВЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ МИРА И СТАБИЛЬНОСТИ: ИСТОРИЧЕСКАЯ ЛИТЕРАТУРА (1991–2011 ГГ.)

В статье раскрываются отдельные аспекты участия Украины в организациях, призванных обеспечить мир и стабильность в мире. В целом история участия Украины, как независимого государства в ООН и ОБСЕ довольно краткая. В связи с чем мы лишены важного ресурса исследования – исторической дистанции. Это значительно усложняет работу исследователей, требует более взвешенного и беспристрастного взгляда на события того времени. Но, несмотря на такие трудности в исследовании выбранной темы, интерес к ее изучению постоянно рос. Следует отметить, что риторика научных исследований изменялись в соответствии с изменением приоритетов во внешней политике Украины.

Ключевые слова: Украина, ООН, ОБСЕ, историография, геополитика, международные отношения, международные организации.

UKRAINE'S PARTICIPATION IN THE GLOBAL AND REGIONAL ORGANIZATIONS ON ENSURING PEACE AND STABILITY IN THE HISTORICAL LITERATURE (1991–2011 GG.)

The article deals with some aspects of Ukraine's participation in organizations that are designed to ensure peace and stability in the world in the works of researchers. Overall story involvement Ukraine as an independent state at the UN and the OSCE quite short. In this connection, we are deprived of important resources research – historical distance. This greatly complicates the work of researchers, requires a balanced and unbiased view of the events of that time. But in spite of these difficulties in the study selected topics of interest to study it growing. The author tried to show the main trend of Ukraine's participation in the United Nations and the OSCE. This scientific study explains different approaches, attitudes of scientists on the coverage of existing problems and possible solutions in cooperation between Ukraine and organizations.. Particular attention is given to Ukraine peacekeeping operations under UN auspices. Researchers have shown that during the years of political independence, Ukraine has gained the status of overall balanced, consistent and impartial contributor to international security. However, the scientific range of issues related to the activities of the UN in Ukraine, were the reform of the Ukrainian state and participation in this process. Expanding the participation of Ukraine in the OSCE, researchers are paying attention to the establishment of effective mechanisms of cooperation. Defines the main priorities of the OSCE Mission to Ukraine. Revealed the participation of observers from the OSCE parliamentary and presidential elections in Ukraine.

Keywords: Ukraine, UN, OSCE, historiography, geopolitics, international relations, international organizations.

До редакції надійшла 3.10.2014.